

Πότε η αρχιτεκτονική θα δει το μέλλον κατάματα;

Θάνος Ν. Στασινόπουλος
Αρχιτέκτων Μηχανικός Δρ. ΕΜΠ ΑΑGradDipl.
tns@oikotekton.net

Το κείμενο αυτό προέρχεται από ομιλία την 1.10.08 στην ημερίδα με θέμα 'Η αρχιτεκτονική ως πολιτιστικό αγαθό - η αρχιτεκτονική πραγματικότητα στην Ελλάδα του 2008' στα πλαίσια της εκδήλωσης 'Εβδομάδα Αρχιτεκτονικής 2008' που οργανώθηκε από το διαδικτυακό περιοδικό GreekArchitects.gr στην Θεσσαλονίκη μεταξύ 28.9-5.10.08.

Κ Ο Ι Ν Ο Τ Υ Π Ι Ε Σ

Η αρχιτεκτονική δεν γίνεται στο διάστημα ή στην οθόνη της εικονικής πραγματικότητας.

Τα κτίρια ανακλούν την συγκεκριμένη κοινωνία που τα χρηματοδοτεί, σε ένα δεδομένο χώρο και χρόνο.

Είτε μας αρέσει είτε όχι, κτίρια και κοινωνία υπόκεινται στους νόμους του φυσικού περιβάλλοντος.

Κ Λ Ι Σ Ε

Το περιβάλλον έχει γίνει πλέον μόνιμο θέμα της μαζικής ενημέρωσης.

Κάθε μέρα όλο και κάτι θα διαβάσουμε, θα ακούσουμε ή θα δούμε για την κρίση του περιβάλλοντος και την ανάγκη εξοικονόμησης φυσικών πόρων, για τις κλιματικές αλλαγές και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, για υλικά φιλικά προς το περιβάλλον και για ανακύκλωση, και ένα σωρό άλλα.

Τ Ο Κ Ο Ι Ν Ο

Το ευρύ κοινό έχει αρχίσει να ανταποκρίνεται στα πράσινα σαλπίσματα –με κίνητρο την σωτηρία του πλανήτη, της υγείας ή/και της τσέπης του.

Η Α Γ Ο Ρ Α

Η αγορά έχει πιάσει αυτή την πράσινη ευαισθητοποίηση: πολλές διαφημίσεις έχουν πράσινη χροιά και ακούμε όλο και συχνότερα για οικολογικά χρώματα και πράσινα αυτοκίνητα, για χλωρίνες φιλικές προς το περιβάλλον και οικονομικούς λαμπτήρες, για βιοδιασπώμενες σακούλες και για αντιστάθμιση καυσαερίων στα αεροπορικά ταξίδια.

Μοιάζει σαν η κοινωνία μας να ντύνεται εκδρομικά για να πάει στο supermarket...

Τ Α Κ Τ Ι Ρ Ι Α

Και φυσικά ακούμε πολλά και διάφορα για πράσινα κτίρια καθώς το κοινό ενδιαφέρεται όλο και περισσότερο για αυτά.

Εδώ επικρατεί η πλάνη ότι κάποιο θερμοκήπιο και μερικοί συλλέκτες –άντε και ένα φυτεμένο δώμα- είναι αναγκαία και ικανή συνθήκη για ένα κτίριο 'φιλικό προς το περιβάλλον'.

Ρ Α Ρ Δ Ο Ν ?

Άλλα στοιχεία, λιγότερο ευανάγνωστα, όπως το μέγεθος και το σχήμα, τα υλικά και ο αερισμός, ή η συντήρηση και η ανεμοπροστασία, είναι εκτός σημειολογικής αντίληψης.

Πολύ περισσότερο διαφεύγει το ότι κάθε κτίριο είναι ένας ζωντανός οργανισμός με διαδραστική σχέση προς τον ανθρώπινο βίοτοπο, τον πλανήτη.

Ο Ι Τ Ε Χ Ν Ι Κ Ο Ι

Άραγε μπορεί το σημερινό τεχνικό δυναμικό της χώρας μας να ικανοποιήσει αυτή τη νέα ζήτηση κατά τρόπο ουσιαστικό και όχι κατ'επίφαση;

Γεγονός είναι ότι οι ειδικοί με πράσινη παιδεία και πείρα σπανίζουν, αφού το αντικείμενο είναι καινούργιο και θολό, αφήνοντας έτσι το πεδίο ανοιχτό σε ερασιτεχνισμούς.

επιμόρφωση = παιδεία ;

Βέβαια το ΤΕΕ και άλλοι φορείς οργανώνουν πράσινες ημερίδες και σεμινάρια, η ΕΕ εκδίδει πράσινες οδηγίες και χρηματοδοτεί ομοίochρωμες δράσεις.

Αρκεί όμως η αποσπασματική επιμόρφωση των λίγων και η άνωθεν καθοδήγηση των πολλών για να αλλάξουν πάγιες συνήθειες στην οικοδομική 'ατμομηχανή' της οικονομίας μας;

τ ο κ ρ ά τ ο ς

Το Ελληνικό κράτος, δέσμιο συμφερόντων και αγκυλώσεων, αδρανή παρά το Ευρωπαϊκό μαστίγιο.

Καίριοι νόμοι περιμένουν σε συρτάρια, η υλοποίηση αποφάσεων καθυστερεί, τα όποια ημίμετρα ατονούν, τα γρανάζα της γραφειοκρατίας απαιτούν όλο και πιο πολύ γράσο.

π ρ ο τ ι μ ή σ ε ι ς

Ταυτόχρονα οι υδρογονάνθρακες συνεχίζουν να επιδοτούνται και να προωθούνται ποικιλότροπα, άμεσα και έμμεσα.

Βλέπε π.χ. συρρίκνωση ΟΣΕ και επέκταση αυτοκινητόδρομων, υποχρεωτική σύνδεση με φυσικό αέριο αλλά προαιρετικοί ηλιακοί θερμοσίφωνες, γέφυρα Ρίο & Εγνατία Οδός μόνο για αυτοκίνητα.

η ε κ π α ι δ ε υ σ η

Οι αρχιτεκτονικές σχολές έχουν αιφνιδιαστεί από την επέλαση της περιβαλλοντικής κρίσης και τις επιπτώσεις της στην αρχιτεκτονική (κάτι παρόμοιο ισχύει και για την πληροφορική).

Η επιβεβλημένη αναθεώρηση των προγραμμάτων σπουδών σκοντάφτει σε γκουρού & ταμπού της αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης.

τ ο ά λ λ ο θ ι

Η εύκολη λύση/άλλοθι είναι η διστακτική προσθήκη μερικών περιβαλλοντικών μαθημάτων στο περιθώριο του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, ο οποίος συνεχίζεται με τις πατροπαράδοτες προτεραιότητες και αποτελέσματα.

έ σ τ ω

Ας πούμε όμως ότι όλα αυτά είναι παιδικές αρρώστιες και ας υποθέσουμε ότι, μαγικά, όλες οι οργανωτικές ατέλειες επιλύονται.

Ότι όλοι οι πράσινοι νόμοι –παλιοί & νέοι- εφαρμόζονται και ότι οι πράσινοι ειδικοί αφθονούν καλύπτοντας την γενικευμένη πράσινη ζήτηση.

θ α ύ μ α !

Ας πάμε και πιο πέρα:

Έστω ότι γίνονται απροσδόκητα τεχνολογικά θαύματα και όλη η ηλεκτροπαραγωγή γίνεται με τα κύματα της θάλασσας, όλα τα κτίρια ζεσταίνονται από τον Ήλιο και όλες οι πισίνες της Σαντορίνης γεμίζουν με την υγρασία της ατμόσφαιρας.

η α λ ή θ ε ι α

Νομίζω ότι τότε θα γίνει πασιφανές ότι το πρόβλημα της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας δεν είναι τόσο τεχνικό όσο κοινωνικο-πολιτικό.

Ο υ τ ο π ί α ή Δ υ σ τ ο π ί α ;

Για παράδειγμα, πόση σημασία έχει αν όλα τα αυτοκίνητά μας κινούνται με νεράκι ενώ ταυτόχρονα το πλήθος τους πνίγει τις πόλεις, οι αυτοκινητόδρομοι σκεπάζουν την εξοχή, η παραγωγή τους ρημάζει το υπέδαφος, και τα νεκροταφεία τους εκτοπίζουν τα χωράφια, μόνο και μόνο γιατί έχουμε ενστερνιστεί το όνειρο του ΙΧ;

τ ο κ λ ε ι δ ι

Πρόκειται για το καίριο ερώτημα του βαθμού βιωσιμότητας του σημερινού συστήματος, έστω και με πράσινο μακιγιάζ.

Το κλειδί εδώ είναι η ταύτιση της προόδου και της ευμάρειας με την υλιστική ανάπτυξη –και μάλιστα στο διηνεκές.

“Το οικονομικό μας σύστημα βασίζεται στην ανάπτυξη χωρίς τέλος, ωστόσο ζούμε σε ένα κόσμο πεπερασμένων δυνατοτήτων. Συνεπώς, το είδος της προόδου που προσδοκούμε δεν είναι παρά αυταπάτη.” - George Monbiot, The Guardian

σ ύ γ χ υ σ η

Είναι η λογική ότι ο πλανήτης ανήκει στον άνθρωπο και όχι το αντίστροφο.

Και είναι η σύγκυση ανάμεσα στις ανάγκες και τις επιθυμίες, στην εξέλιξη και την διόγκωση.

χ ά π ι α α δ υ ν α τ ι σ μ α τ ο ς

Ουσιαστικά οι επίσημες πράσινες πρωτοβουλίες στοχεύουν στο να μειώσουν τις παρενέργειες της υλικής ανάπτυξης, όχι να την χαλιναγωγήσουν –αυτό θα ήταν βέβαια α-πα-ρά-δε-κτο όπως και κάθε τι 'αντι-αναπτυξιακό'.

‘Έχετε προσέξει ότι δεν μιλάμε πια για ‘πολίτες’ αλλά για ‘καταναλωτές’;

έ ν α β ή μ α ε μ π ρ ό ς ...

Οι αμφιβολίες για την επάρκεια των σημερινών πράσινων μέτρων ξεκινούν από τις αντιφάσεις στην εφαρμογή τους που θυμίζουν το πιθάρι των Δαναΐδων.

Για παράδειγμα:

- Μειώνουμε τις ενεργειακές ανάγκες των κτιρίων ανά m², αλλά αυξάνουμε και το εμβαδόν τους ανά άτομο.
- Βελτιώνουμε την απόδοση καυστήρων & κλιματιστικών, αλλά επίσης πολλαπλασιάζουμε το πλήθος τους -και επιπλέον τα επιβαρύνουμε με πιο απαιτητικό θερμοστάτη.

... κ α ι έ ν α π ί σ ω

- Μειώνουμε κατανάλωση & ρύπους ανά αυτοκίνητο, αλλά ταυτόχρονα πολλαπλασιάζουμε γοργά τον αριθμό τους, αυξάνοντας επίσης και την χρήση τους.

- Διαδίδουμε τους οικονομικούς λαμπτήρες και μαζί αυξάνουμε τον άχρηστο νυχτερινό φωτισμό.

– ή κ α ι δ ύ ο

- Χτίζουμε πιο εξελιγμένα κτίρια, μηχανήματα, κ.λπ. αλλά με μικρότερη διάρκεια ζωής.

- Αντικαθιστούμε τα δημητριακά με βιοκαύσιμα και διαπιστώνουμε –με έκπληξη!- ότι κινδυνεύουμε από λιμούς.

τ ά σ ε ι ς

Ας δούμε ποσοτικά μερικές ενδεικτικές τάσεις που προδιαγράφουν το μέλλον της πορείας μας κατά τη Βιβλική εντολή «*αυξάνεσθε και πληθύνεσθε και πληρώσατε την γην και κατακυριεύσατε αυτής*», έχοντας για πυξίδα το 'ιερό δισκοπότηρο' της ανάπτυξης.

Φυσικά, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, το ζήτημα δεν περιορίζεται μόνο στα Νότια Βαλκάνια και γι' αυτό θα πρέπει να δούμε και πιο πέρα, σε ολόκληρο τον κόσμο.

π λ η θ υ σ μ ό ς & π λ ο ύ τ ο ς

Με τους σημερινούς ρυθμούς, σε 50 χρόνια θα είμαστε 80% περισσότεροι άνθρωποι και 6 φορές πιο 'ανεπτυγμένοι'.

η λ ε κ τ ρ ι σ μ ό ς

Αξιοποιούμε μεν τις ΑΠΕ, αλλά η ζήτηση ενέργειας καλπάζει όλο και πιο γρήγορα.

Π.χ. η παραγωγή ηλεκτρισμού στην Ελλάδα διπλασιάζεται κάθε 18 χρόνια.

α υ τ ο κ ι ν η τ α

Στην Ελλάδα τα ΙΧ διπλασιάζονται κάθε 12 χρόνια, στη τεράστια Κίνα κάθε 4.

Ας αναλογιστούμε τι σημαίνει το τελευταίο και ας το επεκτείνουμε και σε άλλους δείκτες 'ευμάρειας', καθώς και στην Ινδία και τον υπόλοιπο 'αναπτυσσόμενο' κόσμο...

κ α ι η α ρ χ ι τ ε κ τ ο ν ι κ ή ;

Με τέτοια δεδομένα, δεν είναι περίεργο που έχει αρχίσει να 'πρασινίζει' ακόμη και μέρος του διεθνούς αρχιτεκτονικού star-system –έστω και διστακτικά...

Ωστόσο πρόκειται μάλλον για εξαιρέσεις παρά για κανόνα.

Γιατί, ποιος διαφωνεί ότι ο κύριος όγκος των σημερινών διαδόχων του Μοντερνισμού εξακολουθεί να εκφράζει την αυταρέσκεια και τον εφησυχασμό της 'κοινωνίας της αφθονίας';

η μ α γ ε ί α τ ο υ Μ α γ α

Και ποιος μπορεί να ισχυριστεί ότι ο τρέχων αρχιτεκτονικός προβληματισμός ασχολείται ουσιαστικά με το μέλλον;

Υπάρχουν ρεαλιστικά οράματα π.χ. για το 2050, ή μόνο παραπλανητικές φωτορρεαλιστικές ζωγραφιές;

έ μ π ν ε υ σ η

Μπορούν άραγε ο Frank και η Zaha να εμπνεύσουν (και) τους μελλοντικούς αρχιτέκτονες;

ω χ !

Είναι στ' αλήθεια κάτι σαν το Dubai αυτό που μας περιμένει;

τ ο μ έ λ λ ο ν ;

Ονειρευόμαστε μήπως να κάνουμε όλες τις παράγκες του κόσμου 'βιοκλιματικούς ουρανοξύστες' με πίσινα σε κάθε όροφο;

η ` ά λ λ η ` λ ύ σ η

Ή μήπως θα αποδεχτούμε ένα νέο-φεουδαρχικό κόσμο δύο ή τριών ταχυτήτων*, με μερικούς τυχερούς αρχιτέκτονες στην υπηρεσία ολιγαρχικών αυλών, μακριά από τις εξαθλιωμένες μάζες των πληβείων;

**σενάριο 'Security First' της έκθεσης GEO-3 του ΟΗΕ, 2002*

α π ε ξ ά ρ τ η σ η

Και μπορούμε να περιμένουμε τη λύση από τα πράσινα κτίρια και μόνο, και μάλιστα σε εθελοντική βάση και σε περιορισμένη κλίμακα;

Ή μήπως πρέπει να δούμε πιο μεθοδικά και –κυρίως- ολιστικά την αναδιοργάνωση των πόλεων, μέσα στα πλαίσια μιας κοινωνίας συμφιλωμένης με τον πλανήτη και ανεξαρτημένης από τον εθισμό και τα βαποράκια του καταναλωτισμού;

α n t e p o r t a s

Η πρόκληση του μέλλοντος είναι μεγάλη.

Νομίζουμε ότι μπορούμε να την χειριστούμε με χλιαρά ημίμετρα και σχεδιάζοντας κύκλους σαν τον Αρχιμήδη μπροστά στους Ρωμαίους;

τ ο μ έ λ λ ο ν

Ας σκεφτούμε μόνο ότι όταν τα σημερινά νήπια τελειώσουν το Λύκειο, θα έχουμε στην χώρα μας διπλάσια αυτοκίνητα από σήμερα, όταν δε τελειώσουν και το πανεπιστήμιο θα χρειαζόμαστε διπλάσιο ηλεκτρικό ρεύμα.

τ ο φ ο ρ τ η γ ό

"Το να ζούμε σε τέτοιους καιρούς χωρίς να προσπαθούμε να τους αλλάξουμε είναι σαν να παρακολουθούμε γαλήνια το φορτηγό που έρχεται καταπάνω μας." - George Monbiot, The Guardian

ε π ι μ ύ θ ι ο

Αν σήμερα είναι άλλη μια συνηθισμένη μέρα στον πλανήτη Γη, θα χάσουμε 300 km² τροπικού δάσους ή κάπου 3.5 στρέμματα κάθε δευτερόλεπτο.

Οι έρημοι θα επεκταθούν άλλα 180 km², εξαιτίας της ανθρώπινης κακοδιαχείρισης και υπερπληθυσμού.

Θα χάσουμε 40-100 ζωικά είδη, και κανένας δεν ξέρει αν θα είναι 40 ή 100.

Σήμερα ο ανθρώπινος πληθυσμός θα αυξηθεί κατά 250,000.

Και σήμερα θα προσθέσουμε ακόμη 2,700 τόννους χλωροφθορανθράκων στην ατμόσφαιρα, μαζί με 15 εκατομμύρια τόννους διοξειδίου του άνθρακα.

Απόψε η Γη θα είναι λίγο πιο ζεστή, τα νερά της πιο όξινα και η ζωή πιο φθαρμένη.

Ευτυχείτε!...